

KØBENHAVNS MUSEUM, 2016

Grøndalsvænget Skole

KBM4098

Slots- og Kulturstyrelsens J.nr.: 2015-7.24.02/KBM-0009

Matrikel nr. 703, 1528 + 940 Utterslev, København, Sokkelund

Sted- og Sb-nummer: 020306-623

Niels H. Andreasen

KØBENHAVNS MUSEUM
MUSEUM OF COPENHAGEN

Københavns Museum
Vesterbrogade 59
1620 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
E-mail: museum@kff.kk.dk

Københavns Museums hjemmeside: www.copenhagen.dk

© Københavns Museum 2016

Indholdsfortegnelse

1	Abstract	5
2	Undersøgelsens forhistorie	6
3	Administrative data og udgravningsdata	8
3.1	Administrative data	8
3.2	Udgravningsdata	8
4	Kulturhistorisk baggrund og områdets naturforhold	10
4.1	Kulturhistorisk baggrund.....	10
4.2	Topografi, terræn og undergrund	10
5	Centrale problemstillinger.....	11
6	Udgravningsmetode	12
6.1	Arkæologisk udgravningsmetode	12
6.2	Målesystem	13
6.3	Fundindsamling og -håndtering.....	13
6.4	Prøvestrategi og metoder	13
6.5	Digital registrering og lagring.....	13
7	Undersøgelsens resultater	14
7.1	Fundmateriale.....	15
8	Diskuterende sammenfatning	16
9	Fremtidigt arbejde	17
10	Litteraturliste	18
11	Kontekstliste	19
12	Fundrapport og -liste	20
13	Fotoliste	21
14	Oversigtsplan.....	22

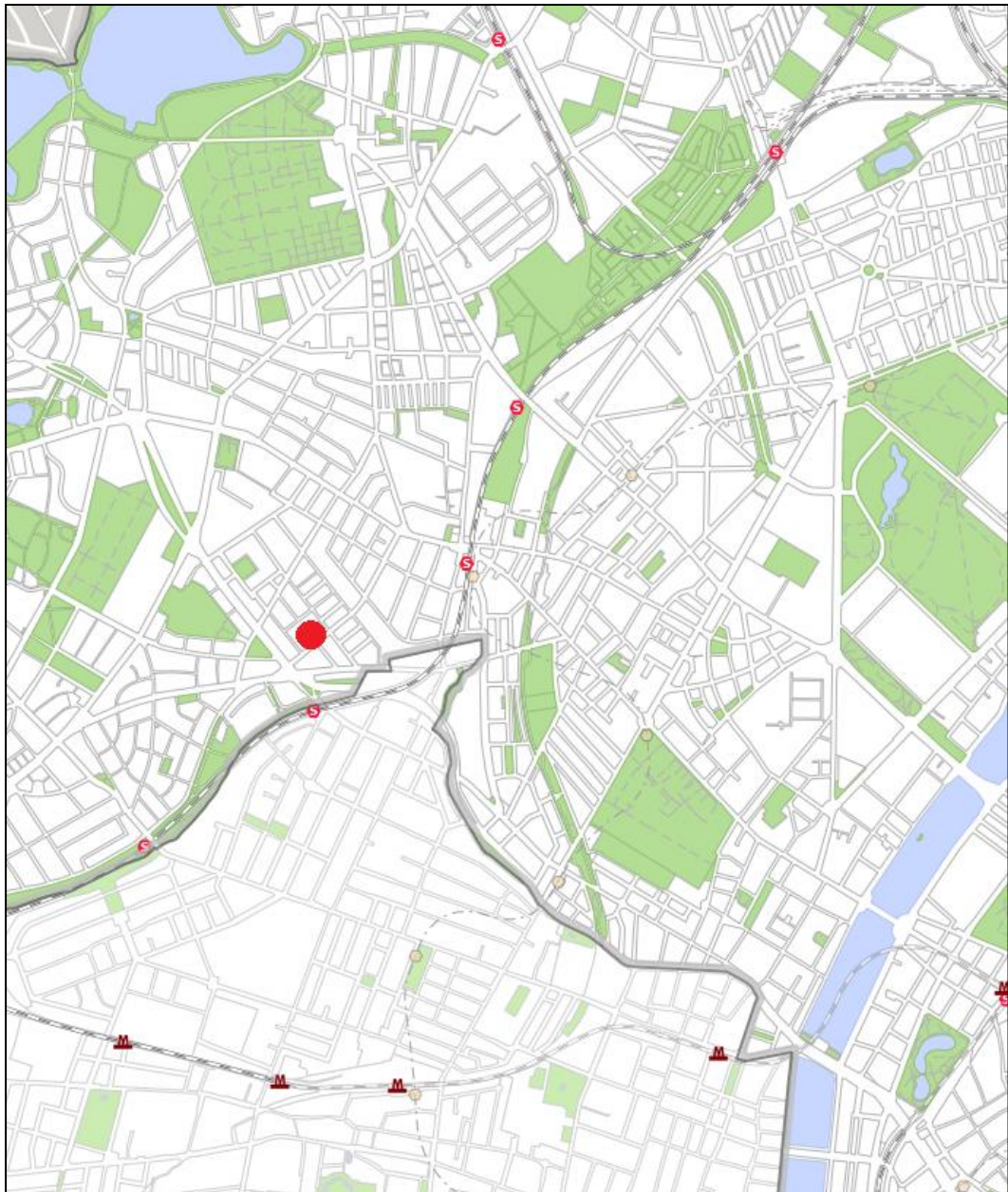

Fig. 1. Kort over det nordlige Frederiksberg samt Nørrebro, Østerbro og dele af Vanløse, Brønshøj-Husum og Bispebjerg med markering af undersøgelsesområdet (rød prik). Kortudsnit fra kbhkort.kk.dk.

1 Abstract

I forbindelse med en udvidelse af Grøndalsvænget Skole udførte Københavns Museum en arkæologisk forundersøgelse. Ved undersøgelsen blev der trukket tre søgegrøfter med en samlet længde på 155 meter. Der fremkom et stolpespor, et mindre, udateret fyldskifte samt formentlig nyere dyrkningsspor. Det afgravede muldlag afsøgte med metaldetektor, hvorved der fremkom en lille samling metalfund og andre fund fra 18-1900-tallet. Ældste datérbare fund er en tysk regnepenning fra første halvdel af 1800-tallet.

Arkæologiske perioder: 18-1900-tallet

Anlæg og fund: Stolpespor, grube, regnepenning, nyere mønter.

Nøgleord: Grøndalsåen

English

In connection with the extension of Grøndalsvænget School, the Copenhagen Museum carried out an archaeological pre-investigation. Three trial trenches were excavated across the site in a NE-SW direction, totaling 155 linear metres of trenches. Features included a posthole, a small pit, and post-medieval ploughing traces. The excavated topsoil was searched with a metal detector, which produced a small collection of finds from the 18-1900s. Oldest datable find is a German copper token from the first half of the 19th century.

Archaeological periods: 18-1900s

Anlæg og fund: Postholes, pit, German token, late postmedieval coins.

Nøgleord: Grøndal River Valley

2 Undersøgelsens forhistorie

Grøndalsvængets Skole opfører to større, separate bygninger, som placeres på den sydlige del af et kommende sammatrikuleret areal, der består af nuværende matr. nr. 703+1528+940, Utterslev, København. På skolens boldbane mellem entrepriseråderne skal der desuden nedlægges faskiner, hvorfor dette areal også berøres af jordarbejde. I den forbindelse ønskede bygherre, Byggeri København, en arkæologisk forundersøgelse på et areal, der samlet udgør omkring 7.500 m².

Der er ikke tidligere gjort relevante arkæologiske observationer i området omkring Grøndalsvænget Skole. I 1963 fandtes en stenalderboplads fra yngre stenalder under Telefonhuset knap 1 km mod sydøst (sb.nr. 020306-63). Bopladsen lå på et lille bakkedrag, der strakte sig ud i ådalen, hvor Ågade og Bispeengbuen i dag løber. 1 km mod sydvest er der fundet flere votivfund ved Grøndal Station (tidligere Godthåbsvejen Station)¹

Den arkivalske kontrol foretaget af Københavns Museum viste, at der muligvis kunne forekomme bosættelseslevn fra oldtiden på lokaliteten. Museet vurderede derfor, at en forundersøgelse i det berørte område vil være nødvendig for at sikre, at der ikke ødelægges væsentlige fortidsminder ved arbejdet.

¹ Københavns Museums Topografiske Arkiv.

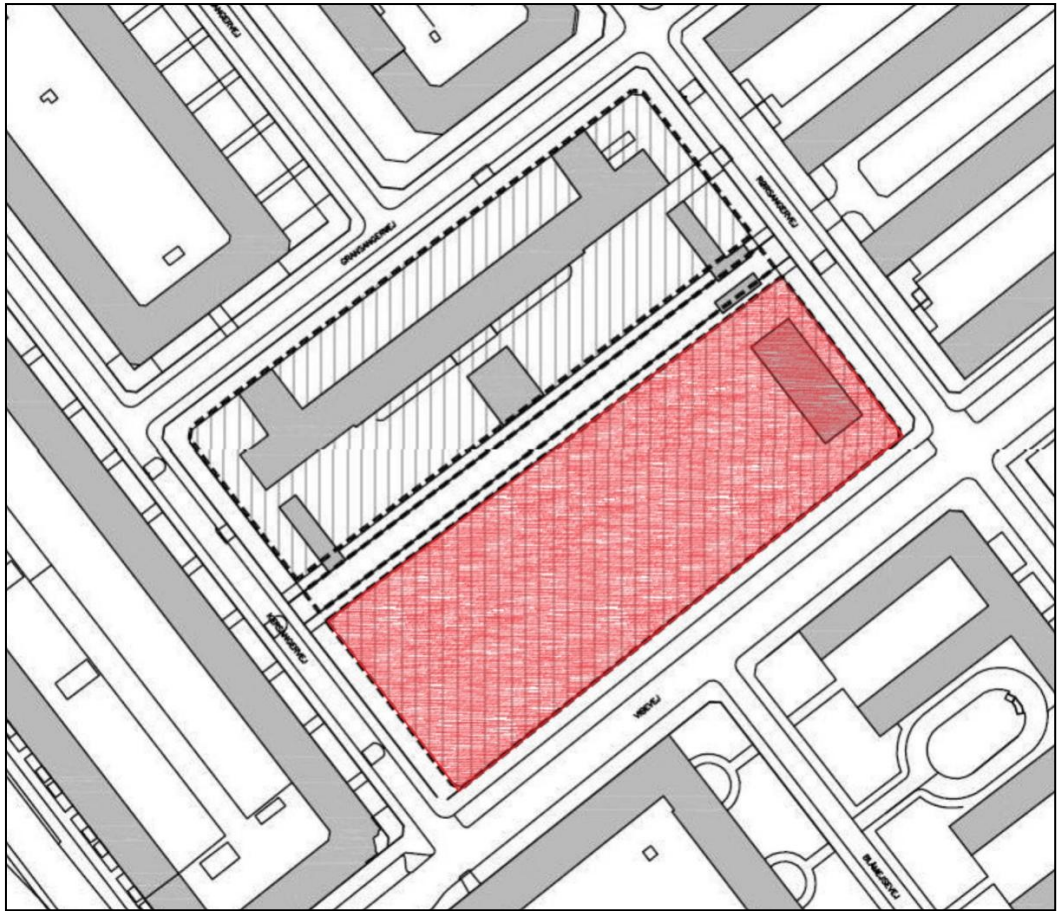

Fig. 2. Kort med markering af det forundersøgte område (markeret med rødt) og de eksisterende forhold med matrikelskel. Illustration udfærdiget på grundlag af "Materiale til lokalplan – Grøndalsvængets Skole – 2015-04-17", JJW Arkitekter.

3 Administrative data og udgravningsdata

3.1 Administrative data

- 23.4.2015 Københavns Museum kontaktes af Københavns Kommune.
- 4.5.2015 Der indsendes forundersøgelsesbudget til Slots- og Kulturstyrelsen.
- 26.5.2015 Museet modtager styrelsens godkendelse af budgettet.
- 2.9.2016 Grundet forældelsesfristen på 1 år genindsendes budgettet til styrelsen.
- 12.10.2016 Museet modtager styrelsens af det fornyede budget.
- 23.11.2016 Den arkæologiske forundersøgelse afvikles og afsluttes samme dag.

Beretningen og al kommunikation med bygherre, Slots- og Kulturstyrelsen og andre interessenter forbundet med undersøgelsen er at finde i museets sagsregistreringsdatabase og sagsakter m.v. er desuden lagt i eDoc. Originaldokumentation og genstandsmateriale opbevares hos Københavns Museum under journalnummer "KBM 4098 Grøndalsvænget Skole" og internt sagsnummer 3357. En elektronisk kopi af beretningen sendes til bygherre og til Slots- og Kulturstyrelsen. Beretningen vil desuden blive gjort offentlig tilgængelig på museets hjemmeside www.copenhagen.dk.

Undersøgelserne er bekostet af bygherre jf. Museumslovens § 26 stk. 2, 1. pkt. om arkæologiske undersøgelser i forbindelse med bygge- og anlægsarbejder. Bygherre er Københavns Kommune, Byggeri i København, Nyropsgade 1, 5. sal, 1602 København V.

Arkivalisk kontrol blev foretaget af Niels H. Andreasen (Københavns Museum).

3.2 Udgravningsdata

Feltarbejdet blev udført af Niels H. Andreasen. Ved undersøgelsen blev der benyttet en rendegraver.

Efter ønske fra Grøndalsvænget Skole blev der afholdt et "mini-formidlingsarrangement" for op til 30 børn (Fig. 3). Umiddelbart efter forundersøgelsens afslutning blev søgegrøfterne fremvist for en af skolens 3. klasser, hvor Rikke Simonsen (Københavns Museum) fortalte om arkæologens arbejde og viste eksempler på arkæologiske fund. Arrangementet blev modtaget af børnene med stor entusiasme.

KBM-nr. og internt journalnr.	4098, int.sagsnr.3357
Slots- og Kulturstyrelsen journalnr.	2015-7.24.02/KBM-0009
Amt	-
Herred	Sokkelund
Kommune	København
Kvarter	-
Sogn	Utterslev
Periode for feltarbejde	23.11.2016
Arkæologer	Niels H. Andreasen, Rikke Simonsen
Areal (m2) samt % af område	288 m ² (3,6 %)
Volume (m3) samt % af område	-
Koordinatsystem	DKTM 3
Højdesystem	DVR 90
X-koordinater	1175073-1175153
Y-koordinater	648826-648926
Meter over havet	12,2–12,6
Bygherre	Byggeri København, Københavns Kommune
Hovedentreprenør	-

Tabel 2. Administrative data og udgravningsdata.

Fig. 3. Elever fra Grøndalsvænget Skole i søgegrøften med arkæologen efter endt undersøgelse.

4 Kulturhistorisk baggrund og områdets naturforhold

4.1 Kulturhistorisk baggrund

Lokaliteten har oprindeligt ligget på opdyrket jord under en områdets gårde, formentlig Hulegård, som blev nedlagt i 1800-tallets anden halvdel (Fig. 4). I forbindelse med opførelsen af skolen og den omgivende karré-bebyggelse øst for Brønshøj inddrages dyrkningsjorden i den kraftigt ekspanderende forstad i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet.

Grøndalsåen syd for lokaliteten løber gennem en højtliggende lavning, Grøndalen, som dannede markskel mellem de middelalderlige landsbyer Serridslev og Solbjerg.

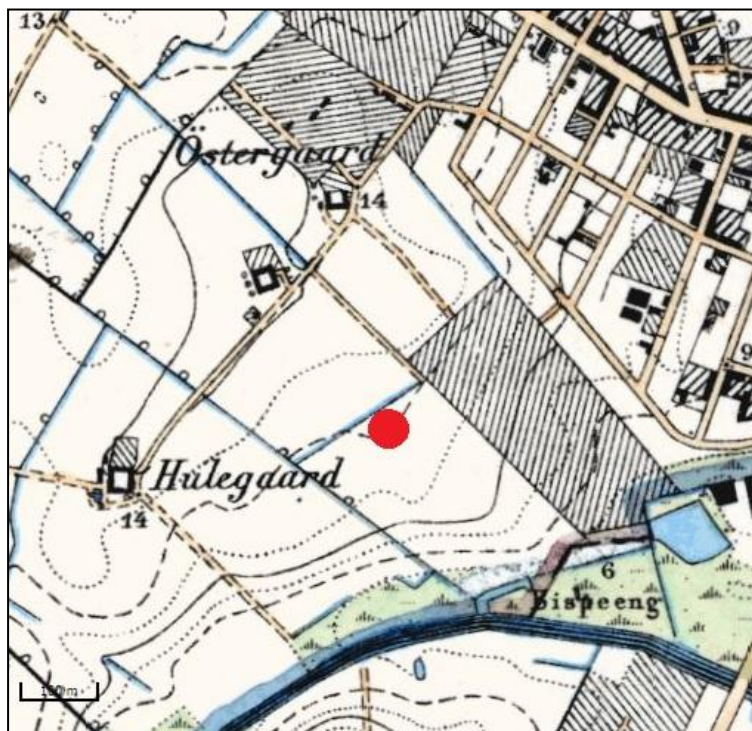

Fig. 4. Udsnit af de Høje Målebordsblade (1842-1899) med lokaliteten angivet med rød prik.

4.2 Topografi, terræn og undergrund

Højdedraget Bellahøj befinder sig ca. 1 km mod nordvest og mod syd og øst møder ådalen for den rørslatte Grøndals Å (fra Damhussøen) og Lygte Å (fra Lersøen) hinanden ved Bispeengbuen og fortsætter som Ladegårds Å.

Lokaliteten ligger på et let faldende plateau på kanten af ådalen med Bispeengen og Grøndalsåen (Fig. 4).

5 Centrale problemstillinger

Den topografiske placering mellem Bellahøj og de tidligere vådområder omkring Lersøen gør lokaliteten interessant i et arkæologisk lys. Tilstedeværelsen af forhistoriske anlæg og fund på plateauer og skrånninger omkring den tidligere Lersø viser, at sådanne områder har været udnyttet i forhistorisk tid – hovedsageligt i stenalderens perioder. Det ansås derfor for sandsynligt, at arbejderne ville foregå i et område med et arkæologisk potentiale, der burde afdækkes ved en forundersøgelse.

6 Udgravningsmetode

6.1 Arkæologisk udgravningsmetode

Forundersøgelsen blev udført i to etaper (Fig. 5): Etape 1 omfattede lejlighedsvis arkæologisk overvågning af entreprenørens afgravning af det ca. 0,4 meter tykke muldlag i entrepriseområdet på matriklens nordøstlige del ved hjørnet mellem Vibevej og Rørsangervej. Afgravningen blev udført over et par dage med en stor gravemaskine.

Etape 2 bestod af en egentlig arkæologisk forundersøgelse på den centrale del af arealet foran skolen, hvor der i dag er græsklædte boldbaner. Her blev der med rendegraver med rabatskovl trukket tre SV-NØ-gående grøfter med en bredde på 1.8 m meter og længder mellem 56-42 m (se oversigtsplan). Afstanden mellem grøfterne var 15 m. Samlet dækkede de lidt under 277 m² eller ca. 9 % af det samlede anlægsareal, som kunne prøvegraves med gravemaskine.

Efter afgravningen af muldlaget blev den blotlagte undergrund afrenset med skovl i de tilfælde, hvor løs jord kunne skjule eventuelle fyldskifter. Det maskinelle gravearbejde blev nøje fulgt af en arkæolog fra Københavns Museum. Efter håndindmåling af feltgrænser og fyldskifter blev fyldskifterne snittet og herefter beskrevet.

En lokal metaldetektorfører, Mikkel Olsen, afsøgte under forundersøgelsen det afgravede muldlag for fund.

Fig 5. Luftfoto med markering af det forundersøgte areal. **Blå:** Arkæologisk overvågning af entreprenørens afgravning. **Rød:** Arkæologisk forundersøgelse. Den røde linje afgrænser det område, hvor det var muligt at udlægge søgegrøfter. På den resterende del af matr.nr. 940 (arealet syd for skolebygningen) er der boldbaner med hårdt underlag, landskabsmodellering eller nagelfaste legeelementer.

6.2 Målesystem

Søgegrøfterne og de få anlæg i undergrunden blev indmålt manuelt med målebånd og tommestok i forhold til faste strukturer på arealet.

6.3 Fundindsamling og -håndtering

Da der ikke var tegn på, at der er blevet tilført jord til lokaliteten, blev det besluttet, at indsamle fund fra muldlaget for om muligt at kunne give en karakteristik og datering af områdets brug.

Fund fremkommet under metaldetektorsøgning i jordbunkerne er alle indsamlet som "Fund fra muldlag" (SD100016).

6.4 Prøvestrategi og metoder

Der blev ikke indsamlet prøver til naturvidenskabelig analyse.

6.5 Digital registrering og lagring

Indmålingerne blev efter undersøgelsen importeret til museets digitale registreringssystem IntraSIS under sagsnummer K2016:25.

7 Undersøgelsens resultater

Muldjordshorison

Muldlaget (S100016) på det undersøgte areal er 35-45 cm tykt. Det indeholder et ubetydeligt indslag af mindre slaggestykker og en smule bygningsmateriale.

Der fandtes i muldjordshorisonen en lille samling af 18-1900-tals-genstande inklusiv mønter, knapper, beslag, keramik, porcelæn, glas samt et enkelt flintafslag.

Fyldskifter

I Grøft 2 fandtes et 0,4 m dybt stolpespor (S10004) (Fig. 6). En lille, 0,2 m dyb grube vest herfor indeholdt lidt trækulsnistre (S10005).

Fig. 6. Profil af stolpespor S10004.

Dyrkningsspor i undergrunden

I den nordøstlige halvdel af Grøft 1 kunne der iagttages Ø-V-gående plovspor i det lysere morænemateriale under muldlaget. Dette er i overensstemmelse med, at området indtil slutningen af 1800-tallet blev benyttet som dyrkningsjord.

7.1 Fundmateriale

Der blev ved undersøgelsen indsamlet og hjemtaget 35 genstande (Tabel 1). Disse omfatter primært metalgenstande og afspejler brugen af metaldetektor ved undersøgelsen:

Materialegruppe	Antal
Glas	1
Keramik	8
Flint	2
Metal, diverse	15
Mønter	8
Slagge	1
Total	35

Tabel 1. Oversigt over registrerede fund.

Der fandtes et enkelt flintafslag i den nedre del af muldlaget samt et brændt stykke flint, der dog ikke umiddelbart kan identificeres som et afslag.

Blandt fundene skal fremhæves en regnepenning i messing af Johann Jakob Lauer, som producerede regnepenninge i Nuremberg fra 1806-52 (F100039) (Mitchiner 1998). På forsiden ses Alexander den Store med forkortelsen ALLEX: MAGNUS. På bagsiden en løve eller hjort med teksten "RECHNEN PFENNIG" (Fig. 6).

Fig. 6. Regnepenninge af lignende (men ikke helt identiske) eksemplarer som F100039.

8 Diskuterende sammenfatning

Det undersøgte areal ligger på et let faldende terræn ned mod Grøndalsengen. Fund fra især bondestenalderen omkring Grøndalen viser, at der i denne periode har været aktivitet og at områderne omkring den tidligere ådal har været attraktiv for aktiviteter eller beboelse i oldtiden.

Den arkæologiske undersøgelse i området resulterede i, at der fandtes to stolpehuller og en formodet grube. Det er meget svært at datere disse anlæg præcist men små teglstensfragmenter i fylden i det ene stolpehul taler for, at de hører til i den historiske periode. Medmindre der foretages en nærmere datering ved hjælp af naturvidenskabelige metoder (f.eks. AMS-datering) kan dette ikke umiddelbart klarlægges. Det er værd at notere sig, at der fandtes et sikkert flintafslag i den nedre del af muldhorisonten, hvilket tyder på, at der har været forhistorisk aktivitet i nærområdet.

Der skønnes ikke at være arkæologiske interesser på det undersøgte areal i et omfang, der kan danne grundlag for en yderligere arkæologisk udgravning. Området kan derfor hermed frigives til det forestående anlægsarbejde, idet der dog gøres opmærksom på, at hvis der mod forventning skulle dukke fortidsminder op i området ved det videre anlægsarbejde skal Københavns Museum straks kontaktes.

9 Fremtidigt arbejde

Tilstedeværelsen af forhistoriske bebyggelseslevn på højedragene langs Grøndalen samt på holme i ådalen, viser at området har været attraktivt i forhistorisk tid. Også en række depotfund fra den tidligere (våde?) ådal peger på muligheden for at påtræffe oldtidsbebyggelse. Det vil derfor fortsat fra museets side anbefales, at der ved fremtidige, større fladedækkende anlægsarbejder i området udføres arkæologiske forundersøgelser.

10 Litteraturliste

Christoffersen, A. 1985. *København og omegn gennem 6000 år. En kortlægning af de arkæologiske interesseområder i Københavns kommune*. Københavns Bymuseum, s. 146-47.

Mitchiner, M. 1988. *Jetons, Medalets and Tokens. Vol. I. The Medieval Period and Nuremberg*. London: Seaby.

11 Kontekstliste

InraSis ID	Subklasse	Tolkning	Datering
100004	Stolpespor	Stolpespor	?
100005	Fyldskifte	Affaldsgrube	?
100016	Muldlag	Pløjelag	-

12 Fundrapport og -liste

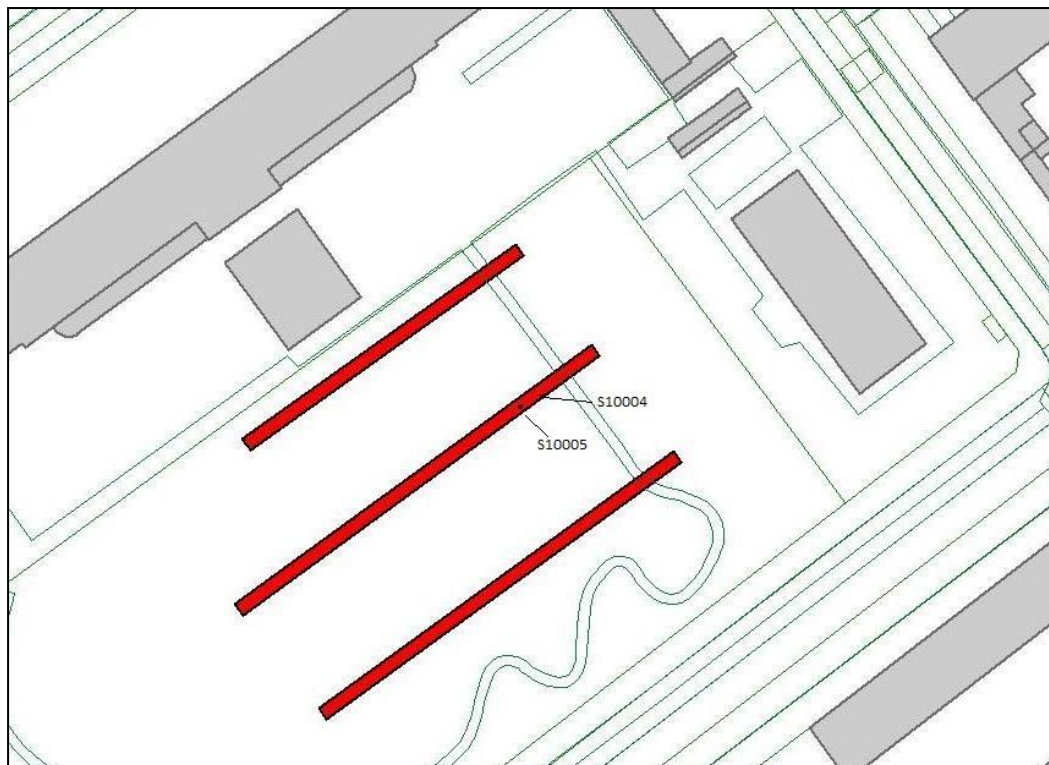
IntraSis ID	Beskrivelse	Antal	Kontekst	Datering
100017	Porcelæn, kaffekop, randskår	1	S100016	moderne
100018	Industrial Ware, bund- & randskår	3	S100016	18-1900-tal
100019	Porcelæn, tallerken, randskår	1	S100016	18-1900-tal
100020	Flise, bemalet	1	S100016	moderne
100021	Fajance, randskår	1	S100016	18-1900-tal
100022	Glas, flaskeskår	1	S100016	moderne
100023	Urtepotte, gult ler	1	S100016	moderne
100024	Fladjern, ukendt funktion	1	S100016	18-1900-tal
100025	Sømkrog, kraftig	1	S100016	18-1900-tal
100026	Koks	1	S100016	18-1900-tal
100027	Flint, brændt	1	S100016	?
100028	Flintafslag	1	S100016	stenalder
100029	Jernnagler	3	S100016	18-1900-tal
100030	Jernblik, cirkulært	1	S100016	18-1900-tal
100031	Kobberafklip	1	S100016	18-1900-tal
100032	Bøsning m. indvendigt(?) gevind	1	S100016	1900-tal
100033	10 øre, 1926, H 26A	1	S100016	1926
100034	2 øre, 1894, H 18B	1	S100016	1894
100035	10 øre, 1966, H 11A	1	S100016	1966
100036	1 øre, 1927, H 30A	1	S100016	1927
100037	1 øre, 1948-72, H 14A/H 14B	1	S100016	1948-72
100038	50 øre, 1998 (Norge), KM 460	1	S100016	1998
100039	Regnepenning, Lauer, 1815-35	1	S100016	1815-35
100040	Kopi af vikingemønt, sølv	1	S100016	moderne
100041	Metalknapper, 4-hul	2	S100016	18-1900-tal
100042	Armbånd, sølv	1	S100016	moderne
100043	Nøglehulsbeslag	1	S100016	18-1900-tal
100044	Messingvrider til vindue	1	S100016	18-1900-tal
100045	Cirkulært metalobjekt, uident.	1	S100016	18-1900-tal
100046	Bevægelig metaldel, uident.	1	S100016	18-1900-tal

13 Fotoliste

ID	Foto-nr	Beskrivelse	Set mod	Dato	Navn
100006	IMG_3236	Entrepriseområde 1	NV	23.11.16	NA
100007	IMG_3237	Entrepriseområde 1	NV	23.11.16	NA
100008	IMG_3238	Entrepriseområde 1	SØ	23.11.16	NA
100009	IMG_3239	Entrepriseområde 1	SV	23.11.16	NA
100010	IMG_3252	Stolpespor S100004	SØ	23.11.16	NA
100011	IMG_3257	Overblik	V	23.11.16	NA
100012	IMG_3258	Overblik grøft 2	SV	23.11.16	NA
100013	IMG_3261	Overblik	N	23.11.16	NA
100014	_124357	Formidling, 3. klasse	-	23.11.16	RS
100015	_124420	Formidling, 3. klasse	-	23.11.121	RS

6

14 Oversigtsplan

Søgegrøfterne foran Grøndalsvænget Skole med anlæg S10004 og S10005.